

DÜNYA EDEBİYATINDA DOĞA VE EKO-ELEŞTİRİ

Editör

Prof. Dr. Arzu ÖZYÖN

DÜNYA EDEBİYATINDA DOĞA VE EKO-ELEŞTİRİ

Editör

Prof. Dr. Arzu ÖZYÖN

Yazarlar

Arzu ÖZYÖN - Berrin DEMİR - Dilek SARICA ZERENLER - Ramazan ÖZBAY -
Zeliha BOZTILKI

E-ISBN: 978-625-382-086-2

DOI: 10.54637/vizetek.9786253820862

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap elektronik ortamda yayımlanmaktadır.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.

Yayın Koordinatörü: Seda AYGÜN

Kapak Tasarımı & Mizanpaj: Ahmet TUNÇDEMİR

Baskı: Ankara | Aralık, 2025

Materyal Türü: Elektronik Kitap (Çevrim içi / Web tabanlı)

Elektronik Yayın Formatı: PDF

Elektronik Yayın Tipi: Adobe Ebook Reader

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizetkyayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika No: 41575

DÜNYA EDEBİYATINDA DOĞA VE EKO-ELEŞTİRİ

Editör

Prof. Dr. Arzu ÖZYÖN

Ankara, 2025

ÖNSÖZ

Doğa-insan ilişkisini eko-eleştiri bağlamında ele alan bu kitap doğa yazınının farklı ülkelerin edebiyatlarındaki evrimsel gelişiminin bir panoramasını sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Arzu Özyön'ün kaleme aldığı "Amerikan Edebiyatında Doğa ve Eko-Eleştirel Yansımalar" adlı ilk bölümde Amerikan doğa yazınının ve buna bağlı olarak Amerikan yazınında doğa-insan ilişkisinin zaman içindeki değişim ve gelişimi ele alınmaktadır. Erken dönemde Ralph Waldo Emerson ve Henry David Thoreau'nun doğayı güzellik ve hammadde kaynağı olmanın yanı sıra Tanrının bir yansıması olarak anlatan kurgu dışı eserleriyle başlayan bu yolculuk, 19. yüzyıl sonunda John Muir'in doğayı koruma hareketi ile devam eder. Muir doğanın tanrının bir yansıması olduğu noktasında Emerson ve Thoreau ile hemfikirken, onların insan merkezci yaklaşımını reddederek eko-merkezci yaklaşımı savunur. Amerikan doğa yazını sonraki evrede, yani 20. yüzyıl ortasında ekolojik farkındalık yaratma amacı güder. Bu dönemde dikkat çeken isimlerden biri olan Aldo Leopold doğa-insan ilişkisi bağlamında bir toprak etiğinin gerekliliğini savunur. Çağdaş Rachel Carson ise *Sessiz Bahar* adlı eseriyle çevresel hareketin odağını doğadan gündelik yaşama taşıyarak hareketin yönünü değiştirir. Ona göre insan eliyle gerçekleşen çevresel sorunlar sonunda yine ekosistemin bir parçası olan insanı etkilemekte, tarımsal alanlarda kullanılan kimyasallar insan yaşamını tehlikeye atmaktadır. Leopold ve Carson'un kurgusal eserlerini çağdaş dönemde Margaret Atwood'un ekolojik felaket anlatısı izler. Atwood insanlığın geleceğine dair bir uyarı niteliği taşıyan kısa hikayesinde yaratılış mitini tersine çevirerek bir yok oluş miti yaratır. Böylece Amerikan doğa yazınının evrimsel gelişimi kurgusal ve kurgu dışı eserler üzerinden örneklenmiş olur.

Kitabın Ramazan Özbay tarafından yazılan "İngiliz Edebiyatında Doğa ve Eko-Eleştiri" adlı ikinci bölümünde bu defa İngiliz edebiyatında değişen insan-doğa ilişkisi ele alınmış, doğa Ortaçağ ve erken dönemde mistik bir deneyim ve bir araç olarak görülmüş; Aydınlanma döneminde "kusursuz bir işleyiş" olarak ve Romantizm döneminde ise "yüce" kavramı bağlamında ele alınmış, sonrasında Viktorya döneminde distopik bir anlam kazanmış ve modern dönemde "ekolojik bir enkaz"a dönüşmüştür, çağdaş dönemde ise antroposen ve distopya gibi kavramlarla tamamen farklı bir boyuta taşınmıştır.

"Daphne du Maurier'in 'Kuşlar' isimli Öyküsünde Doğa ve İnsan: Eko-Gotik bir Yaklaşım" başlıklı üçüncü bölümde Berrin Demir İngiliz edebiyatında doğa ve eko-eleştiri bağlamında, Daphne du Maurier'in "Kuşlar" isimli öyküsünü eko-gotik bir yaklaşımla analiz etmiştir. Sonuç olarak eserde kuşların kolektif hareketi ve saldırılarından yola çıkılarak doğanın tekinsiz yanı vurgulanmış, pasif konumundan sıyrılarak bir özneye dönüştüğü sonucuna varılmıştır.

Zehra Boztilkı'nın Türk edebiyatında doğa-insan ilişkisini ve eko-eleştirisinin başlangıç ve gelişimini işlediği "Türk Edebiyatında Doğa ve

Eko-Eleştiri” başlıklı dördüncü bölümde önce Türkiye’de eko-eleştiri bağlamında yapılan çalışmalara değinilmiş, daha sonra Türk edebiyatında (Divan ve Halk edebiyatından başlayarak) Tanzimat, Servet-i Fünun ve son olarak Cumhuriyet döneminde değışen doğa anlayışı üzerinde durulmuş ve çeşitli örnekler verilmiştir.

Son olarak Dilek Sarıca Zerenler’in yazdığı “Tabiat Dörtlemesi’ne Eko-eleştirel Yaklaşım” adlı beşinci bölümde Buket Uzuner’in Tabiat Dörtlemesi adını verdiği Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su, Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak, Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Hava ve Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateř adlı romanları eko-eleştiri bağlamında incelenmiş ve Uzuner’in iklim krizinin sebebini kadim geleneğin dışına çıkılmasına ve insanın açgözlülüğüne bağladığı sonucuna varılmıştır.

İnsan-doğa ilişkisine ve eko-eleştiriye geniş bir yelpazeden bakmayı amaçlayan bu kitap, bu alanda çalışma yapan öğrenci, araştırmacı ve akademisyenlere yol gösterici bir rehber niteliğı taşımaktadır.

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

AMERİKAN EDEBİYATINDA DOĞA

VE EKO-ELEŞTİREL YANSIMALAR.....1

Arzu ÖZYÖN

2. BÖLÜM

İNGİLİZ EDEBİYATINDA DOĞA VE EKO-ELEŞTİRİ 31

Ramazan ÖZBAY

3. BÖLÜM

DAPHNE DU MAURIER'İN “KUŞLAR” İSİMLİ ÖYKÜSÜNDE

DOĞA VE İNSAN: EKO-GOTİK BİR YAKLAŞIM..... 53

Berrin DEMİR

4. BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA DOĞA VE EKO-ELEŞTİRİ..... 67

Zeliha BOZTİLKİ

5. BÖLÜM

TABİAT DÖRTLEMESİ'NE EKO-ELEŞTİREL YAKLAŞIM..... 89

Dilek SARICA ZERENLER